

Datum	08 februari 2022
Onderwerp	Jaarverslagen monumentencommissie (2019-2020)
Zaaknummer	Z21 - 241588
Documentnr.	UIT/21 - 445485

Inleiding

Het college van burgemeester en wethouders brengt in deze raadsinformatiebrief verslag uit over hoe er in 2019 en 2020 is omgegaan met de uitgebrachte adviezen van de monumentencommissie. Tevens maakt het college van burgemeester en wethouders van de gelegenheid gebruik u te voorzien van het jaarverslag 2019-2020 van de gemeentelijke monumentencommissie (bijlage 1). Dit betreft het laatste verslag van de monumentencommissie. Per 1 januari 2021 is een nieuwe Commissie Ruimtelijke Kwaliteit & Erfgoed ingesteld door het college van burgemeester en wethouders ter vervanging van de voormalige monumentencommissie en welstandscommissie. Vanwege personele wisselingen is het jaarverslag van de monumentencommissie langer blijven liggen dan gebruikelijk. Het verslag wordt alsnog ter informatie aangeboden.

Voorgeschiedenis

De gemeenteraad ontving ook in 2019 van het college van burgemeester en wethouders het jaarverslag van de gemeentelijke monumentencommissie.

Inhoudelijk

Op basis van artikel 12c van de Woningwet legt het college van burgemeester en wethouders de gemeenteraad eenmaal per jaar een verslag van de monumentencommissie voor waarin zij tenminste uiteenzetten:

- op welke wijze burgemeester en wethouders zijn omgegaan met de adviezen van de monumentencommissie en;
- in welke gevallen waarin niet voldaan is, of wordt voldaan aan de redelijke eisen van welstand, burgemeester en wethouders zijn overgegaan tot oplegging van een last onder bestuursdwang of oplegging van een last onder dwangsom.

Standpunt / Besluit college van B en W

Afwijking van het advies

De monumentencommissie heeft in 2019 en 2020 enkel positief geadviseerd (of positief onder voorwaarden), derhalve is er geen reden geweest voor het college van burgemeester en wethouders om af te wijken van de adviezen.

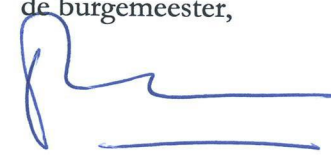
Weigering

De monumentencommissie heeft in 2019 en 2020 enkel positief geadviseerd (of positief onder voorwaarden), derhalve zijn er geen omgevingsvergunningen geweigerd op basis van een negatief advies.

Last onder bestuursdwang of dwangsom

In 2019 en 2020 zijn er geen gevallen geweest waarin het college is overgegaan tot oplegging van een last onder bestuursdwang of oplegging van een last onder dwangsom.

Burgemeester en wethouders van Vught,
de secretaris, de burgemeester,

drs. H.C. de Visch Eybergen R.J. van de Mortel

Bijlage(n):

1. Jaarverslag 2019-2020 monumentencommissie

JAARVERSLAG 2019 & 2020

GEMEENTELIJKE MONUMENTENCOMMISSIE

GEMEENTE VUGHT

Mei 2021

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	4
Inleiding	5
Wat is een beschermd monument?	5
Beeldbepalende panden	5
Interieurs	6
Vught en haar monumenten	6
Het beschermde gezicht de dorpskern Vught	6
De monumentencommissie.....	8
Taak monumentencommissie.....	8
Verbouwplannen	8
Voorbespreking.....	11
Deelname vanuit de GMC aan de verbrede welstandscommissie	11
Ongevraagd advies.....	12
Excursies en werkbezoeken	13
Besluitvorming	13
Samenstelling van de gemeentelijke monumentencommissie	13
Vergaderfrequentie	14
Overleg College van Burgemeester en Wethouders.....	14
Aandachtsgebieden	15
Archeologie.....	15
Herbestemming	16
Kerkenvisie.....	17
Mariakerk Middelaars aller Genadekerk (Mariaplein 9 te Vught).....	17
Victorialaan 15 – Molenvan (Rijksmonument).....	18
Groen Erfgoed – Buitenplaatsen en Landgoederen.....	19
Taalstraat 151 – Zionsburg Vught	19
Zorgpark Voorburg.....	20
Grootschalige ontwikkelingen	21
Verdiept spoor (PHS)	21
Verbeterde N65	22
Isabellakazerne	22
Publieksbereik – evenementen.....	23
Open Monumentendag Vught 2019	23
Open Monumentendag Vught 2020	23
Overdracht.....	24

Informatiebrochure	24
Vaststellen archeologische- en cultuurhistorische waardenkaart	24
Aanwijzing gemeentelijke monumenten	24
Wederopbouw architectuur	25
De Wieken	25
IJzeren Man	25
Tuinhistorisch onderzoek uitvoeren naar de achtertuin van de fabrikantenwoning - Taalstraat 53, Vught	25
Bouwhistorisch onderzoek uitvoeren naar de tuinmuur aan het Mariaplein en langs het pad richting de begraafplaats	26
Bouwhistorisch onderzoek uitvoeren naar de voormalige schoenfabriek Van Haren in Vught	26
Ter afsluiting	27
Colofon	27

Foto voorblad: Muntenschat Maurickplein

VOORWOORD

Vught is een parel in de Meierij. Een groene gemeente gelegen onder de rook van 's-Hertogenbosch. Vught kenmerkt zich door de historische buitenplaatsen, de vele instituten met religieuze, educatieve en verplegende doelstellingen en het oorlogsverleden. De bouwpraktijk in Vught is dynamisch. Grote stedenbouwkundige plannen en randvoorwaarden voor bijvoorbeeld de verbetering van de N65, het verdiept spoor, de Isabellakazerne en de ontwikkeling van Landgoed Voorburg (een landgoed van 82 hectare) werden aan de gemeentelijke monumentencommissie ter advisering voorgelegd. Maar ook kleinere zaken die zeker niet minder waardevol zijn zoals de verplaatsing van een monumentale Vlaamse schuur in Cromvoirt hadden de aandacht van de commissie. Als deskundig, onafhankelijk en objectief adviesorgaan ondersteunt de monumentencommissie met haar adviezen de besluitvorming van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Vught.

Met dit jaarverslag, dat gaat over de jaren 2019 en 2020, wil de commissie inzicht geven in haar functioneren. Bovendien is voor dit verslag een selectie gemaakt uit de vele bouwplannen, die als leermomenten kunnen worden beschouwd. Het betreft zowel opvallend goed doordachte ontwerpen als voorbeelden van lastige afwegingen die de commissie regelmatig moet maken. Deze plannen zijn onderverdeeld in de voor Vught op dit moment belangrijkste aandachtsgebieden.

Dit is het laatste jaarverslag van de monumentencommissie in deze samenstelling. Vanaf 1 januari 2021 komt het dorp Helvoirt bij Vught. De gemeente Haaren heft zichzelf op en de vier dorpen, Haaren, Helvoirt, Esch en Biezenmortel gaan ieder onderdeel uitmaken van een andere buurgemeente. De gemeente Vught heeft besloten om een nieuwe commissie ruimtelijke kwaliteit op te richten waar erfgoed een onderdeel van zal zijn. De huidige commissie wil met dit jaarverslag ook aandacht vragen voor zaken die de afgelopen jaren op de agenda hebben gestaan maar waar om uiteenlopende redenen nog geen gehoor aan is gegeven.

Vught, mei 2021

De voorzitter,

De secretaris,

De heer W.M. de Laat

De heer G.J.J.J. Timmermans

INLEIDING

WAT IS EEN BESCHERMD MONUMENT? ¹

Panden van nationaal belang zijn veelal door het Rijk aangewezen als monument. Veel gemeenten hebben aanvullende beschermingsmaatregelen genomen om panden die lokaal van belang zijn aan te kunnen wijzen als gemeentelijk beschermd monument. Deze worden beschermd via de gemeentelijke monumentenverordening. De opzet van deze verordening is afgeleid van de Erfgoedwet, zodat voor plaatsing, afvoering en verbouwingsaanvragen globaal dezelfde criteria en regels gelden.

In de dagelijkse praktijk van de monumentenzorg zijn de plaatsingscriteria uit de Erfgoedwet en de gemeentelijke verordeningen vertaald in een aantal concrete afwegings- en toetsingsaspecten. Deze (kunnen) worden gebruikt voor zowel de aanwijzing van nieuwe beschermde monumenten, als de toetsing van (ver)bouwplannen voor een beschermd monument. Enerzijds betreft dit de tastbare en daardoor vaak ook goed zichtbare kant van het beschermde monument. Deze als monumentwaarden aangeduide aspecten omvatten de historische materialen en constructies, de ruimtelijke structuur en de bouwgeschiedenis (bouwhistorische waarden) en de architectonische vormgeving en decoratie (architectuur- en kunsthistorische waarden). Daarbij blijkt, zeker bij stadshuizen maar ook bij boerderijen, dat achter de gevels vaak een veel ouder pand schuil gaat.

Van belang zijn ook de ruimtelijke, stedenbouwkundige en/of landschappelijke waarden. Deze betreffen de ligging van het beschermde monument en de relatie tot zijn omgeving. Zo worden bij een boerderij niet alleen een erf en diverse bijgebouwen betrokken, maar ook de boomgaard, weilanden en akkers. Niet tastbaar maar vaak wel degelijk belangrijk zijn de historische waarden. Deze houden verband met personen, gebeurtenissen of functies die door of in het beschermde monument tot uitdrukking worden gebracht. Indien zinvol kunnen ook andere aspecten nadrukkelijk worden gewaardeerd. Bijvoorbeeld in het geval er een monumentale tuinaanleg aanwezig is of opmerkelijke interieurs.

BEELDBEPALENDE PANDEN

Sommige gebouwen en bijzondere objecten zijn niet beschermd als monument, maar zijn door de gemeente aangewezen als karakteristiek of beeldbepalend. Deze gebouwen en objecten zijn waardevol vanwege de ligging en zijn van belang voor het aanzicht en de identiteit van een gebied. Deze gebouwen zijn karakteristiek voor het dorp of het landschap en bepalen mede de identiteit of aanzicht van het gebied. Deze gebouwen zijn belangrijk vanwege bijvoorbeeld de (oorspronkelijke) functie binnen het gebied, de ouderdom, de bouwstijl en/of de opvallende ligging.

In het algemeen geldt dat alleen de buitenkant van het gebouw beschermd is en dat alleen een vergunning aangevraagd moet worden bij sloop. Dit geldt zowel voor het hele gebouw, maar ook voor onderdelen zoals schoorstenen. Het uitgangspunt is om het gebouw, of onderdelen daarvan, te behouden.

¹ Volgens de Erfgoedwet zijn monumenten (1) 'alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde' en (2) 'terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken als bedoeld onder (1)'. Onder (rijks)beschermde monumenten wordt verstaan: 'onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers'.

INTERIEURS

De Erfgoedwet beschermt interieurs gedeeltelijk. Uitsluitend de aard- en nagelvaste onderdelen en de ruimtelijke indeling van een gebouw worden genoemd. Of een interieur wel of niet expliciet staat beschreven in het monumentenregister is niet bepalend voor een beschermde status. Soms is een redengevende beschrijving zeer uitvoerig, in andere gevallen zeer beknopt. Beschermd zijn alle interieurelementen die hecht verankerd zijn aan een monument. Denk bijvoorbeeld aan deuren, tegels, lambrisering, wandbespanningen, behangsels, koorbanken en ingebouwde meubelstukken. Ook onzichtbare onderdelen zoals bijvoorbeeld een stucplafond dat onder een later aangebracht verlaagd plafond zit valt hieronder. Roerende voorwerpen zoals losse meubels, tapijten, schilderijen en vazen vallen niet onder de bescherming.

VUGHT EN HAAR MONUMENTEN

In de gemeente Vught zijn in totaal 178 monumenten (objecten) ingeschreven in het rijksmonumentenregister ² en 133 monumenten (objecten) staan op de gemeentelijke monumentenlijst.³ Daarnaast zijn er 43 objecten aangewezen als beeldbepalende panden

Hieronder bevinden zich ook verschillende historische buitenplaatsen: complexen van gebouwen met bijbehorende parken en tuinen.

HET BESCHERMDE GEZICHT DE DORPSKERN VUGHT

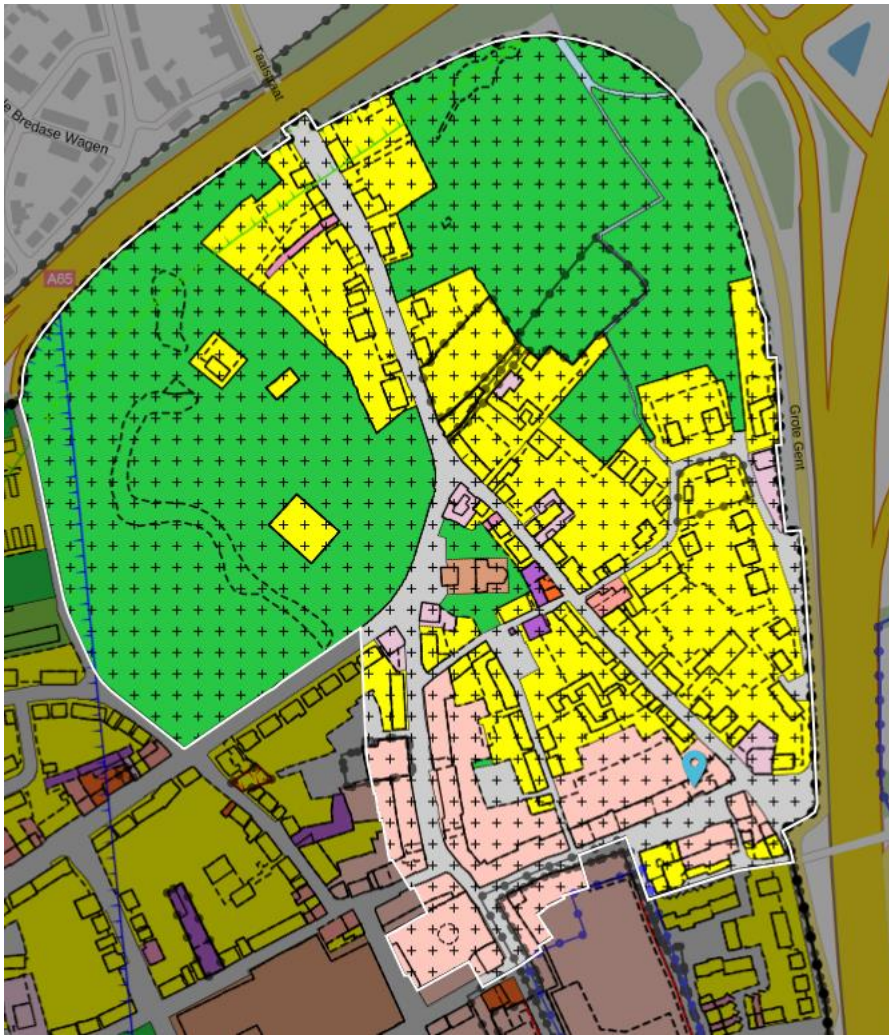
De Erfgoedwet spreekt niet alleen van afzonderlijke monumenten of kleine samenhangende complexen, maar ook van grote ensembles als stads- en dorpskernen. Hiervoor is het begrip ‘stads- en dorpsgezichten’ in het leven geroepen: ‘groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden’. Niet alleen het rijk maar ook gemeenten kunnen een beschermd gezicht aanwijzen.

Sinds 1989 heeft het oude gedeelte van de dorpskern Vught de status van beschermd dorpsgezicht. Onder een beschermd dorpsgezicht worden beelden van dorpsbebouwing verstaan, welke een zekere eenheid vertonen en welke als zodanig een eigen schoonheid en een voor het dorpsbeeld bepalend karakter bezitten. Het gaat bij de bescherming van een dorpsgezicht niet uitsluitend om losstaande panden maar de waarde ervan wordt in hoge mate bepaald door de omgeving en onderlinge samenhang. Het is de intentie om de historische karakteristiek zo goed mogelijk te bewaren.

Het gebied heeft een herkenbaar eigen beeld, het is een samenhangend geheel van straten en stegen, waarvan het historische beloop nog duidelijk herkenbaar is. Het gebied vertegenwoordigt ook een aspect van de sociale en economische geschiedenis en is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van het dorp. Voor dit gebied zijn in het geldende bestemmingsplan extra regels opgenomen die de bescherming ervan waarborgen.

² Zie: <https://cultureelerfgoed.nl/monumentenregister>

³ Zie: <https://vught.nl/gemeentelijke-monumenten-vught>

Afbeelding 1: Uitsnede ruimtelijkeplannen.nl met contouren beschermd dorpsgezicht

Zoals in de Monumentenverordening bepaald heeft de raad ter bescherming van het gemeentelijke beschermde dorpsgezicht een bestemmingsplan vastgesteld als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, waarin de aanwezige cultuurhistorische waarden zijn opgenomen.⁴ Hierin is onder andere bepaald dat bouwplannen om advies dienen te worden voorgelegd aan de Verbrede welstandscommissie. De vraag is altijd hoe cultuurhistorische waarden geïnterpreteerd dienen te worden bij concrete bouwaanvragen. Kun of moet je alleen ‘historiserende’ ontwikkelingen toelaten, of is er ook ruimte voor meer eigentijdse, modernere invullingen. De monumentencommissie is van mening dat het beschermd dorpsgezicht niet als een star en statisch geheel beschouwd moet worden. Er dient ruimte te blijven voor (bijzondere) eigentijdse ontwerpopvattingen, uiteraard binnen het aanwezige historische kader.

⁴ Zie: www.ruimtelijkeplannen.nl bestemmingsplan Centrum Vught en omgeving, onherroepelijk 19-06-2013 bestemmingsplanregels – artikel 26 Waarde – beschermd Dorpsgezicht

DE MONUMENTENCOMMISSIE

TAAK MONUMENTENCOMMISSIE

De gemeentelijke monumentencommissie heeft tot doel het college van burgemeester en wethouders gevraagd en ongevraagd te adviseren bij aanvragen voor een omgevingsvergunning voor monumenten en binnen het beschermd dorpsgezicht en andere aspecten die van belang zijn voor de behartiging van het erfgoed in de gemeente Vught.

Het verlenen van een omgevingsvergunning voor monumenten is een exclusieve bevoegdheid van het college van burgemeester en wethouders. Dat geldt niet alleen voor gemeentelijke-, maar ook voor rijksmonumenten.

De Erfgoedwet en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) zijn de wettelijke basis voor de zorg over het erfgoed in Nederland. Voorgeschreven is dat elke gemeente waarin rijksmonumenten gelegen zijn, een eigen monumentencommissie dient te hebben. Deze commissie adviseert het college van burgemeester en wethouders bij:

- aanwijzing en afvoering van rijksmonumenten;
- aanwijzing van rijksbeschermd gezichten;
- aanvragen omgevingsvergunning;
- andere zaken die rijksmonumenten en rijksbeschermd gezichten betreffen.

Het advies van de GMC is een belangrijk onderdeel in de besluitvorming van het college. In bijzondere gevallen moet ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een advies uitbrengen.

De gemeente Vught heeft in 2010 de daartoe verplichte monumentenverordening vastgesteld. Daarin is geregeld dat er beschermd gemeentelijke monumenten en gezichten aangewezen kunnen worden. Bij de aanwijzing en bouwplannen van beschermd gemeentelijke monumenten is het advies van de GMC een belangrijk onderdeel in de besluitvorming van het bestuur van de gemeente Vught.

Dit zijn de wettelijke kaders waarbinnen de GMC functioneert. Het werk is inhoudelijk en praktijkgericht. Belangrijk onderdeel van de vergaderingen bestaat uit het adviseren over (ver)bouwplannen van rijks- en gemeentelijke monumenten. Met de spreiding van de 6 vergaderingen over het jaar kan de GMC binnen de adviestermin, zoals genoemd in de gemeentelijke monumentenverordening, haar advies uitbrengen. In 2018 zijn de adviesaanvragen door de GMC binnen 8 weken, maar meestal veel eerder, afgehandeld. Met de tussentijdse behandeling in de Verbrede welstandscommissie konden ook de afhandeltermijnen in de Wabo worden gehaald.

Door het college is expliciet gevraagd om als GMC meer zichtbaar te zijn in de Vughtse samenleving. Ondanks dat dit geen wettelijke taak is van de GMC heeft ze hier wel gehoor aan gegeven. Zo zijn de leden van de GMC onder andere betrokken bij de Open Monumentendag, nemen deel aan allerlei overleggen en gaan in op uitnodigingen voor openingen van monumenten etc.

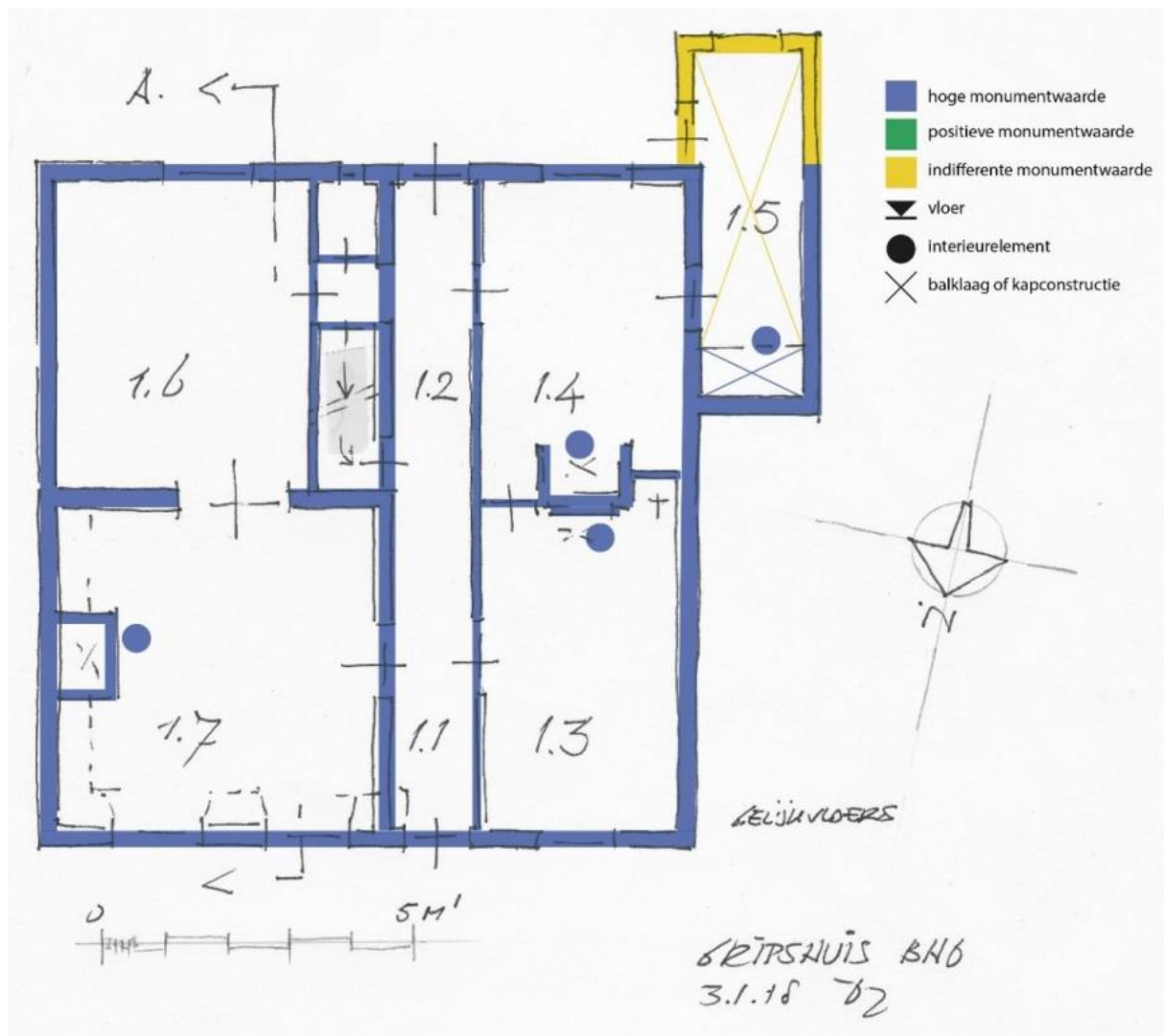
VERBOUWPLANNEN

De Erfgoedwet stelt: *‘het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen. Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen, of een beschermd monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.’*

De belangrijkste vraag bij een verbouwplan is: worden door het voorstel de monumentwaarden ontzien of juist aangetast. En als er sprake is van aantasting, is de ingreep die dat veroorzaakt noodzakelijk of is er ook een andere oplossing denkbaar die tot minder of zelfs geen aantasting leidt.

In principe geldt bij gemeentelijke en rijksmonumenten, dat naast het exterieur ook het interieur is beschermd, tenzij expliciet anders vermeld. Vooral in de redengevende beschrijving van gemeentelijke monumenten wordt meestal alleen het exterieur beschreven. Van groot belang is om inzicht te hebben in die monumentwaarden. Bij een (ver)bouwplan wordt daarom vaak gevraagd om een bouwhistorisch onderzoek met waardestelling, vervaardigd door een onafhankelijk en deskundig bouwhistorisch onderzoeksbureau. Dit vormt een zeer waardevolle en soms ook noodzakelijke aanvulling op de vaak summiere 'redengevende beschrijvingen' waarmee de monumenten in de registers opgenomen zijn. In de rapportage van een dergelijk onderzoek worden de materiële aspecten van een beschermd monument (de gevels, de ruimtelijke structuur, balklagen, kapconstructies, interieurelementen) beschreven en gewaardeerd. Met nadruk: ook het interieur! Daardoor is er inzicht in de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van het monument en in de monumentwaarden die de verschillende materiële aspecten bevatten. De waardestelling kent hoge (blauw), positieve (groen) en indifferente (geel) monumentwaarden toe. Het Rijk heeft hiervoor richtlijnen opgesteld die door de GMC worden onderschreven. Deze richtlijnen zijn er niet alleen voor gebouwen maar ook voor tuinen.⁵

⁵ *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2009 en *Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2010.

Afbeelding 2, voorbeeld plattegrond waardestelling

Het valt aan te raden om voorafgaand aan de planvorming een bouw-, cultuur- of tuinhistorisch onderzoek te laten uitvoeren, zodat de bouw- en gebruiksgeschiedenis en de waardestelling voorafgaand aan de planvorming bekend zijn. De architect kan dan rekening houden met deze waarden bij het opstellen van de plannen. Ook kan een opdrachtgever en architect zich laten inspireren door het onderzoek.

Als een plan wordt ingediend kan de GMC op basis van het onderzoek en haar eigen deskundigheid inschatten of er sprake is van aantasting van cultuurhistorische waarden en hoe zwaar die aantasting is. Bij de advisering over het plan vormen deze waarden een belangrijk criterium. Niet het enige, want de commissie is ook gehouden om het eigenaarsbelang mee te wegen. Monumenten hebben immers ook vaak een woon- of gebruiksfunctie. De continuering van de bestaande functie of een goede herbestemming, zoals onlangs bijvoorbeeld de Petruskerk in Vught kreeg, is essentieel voor het behoud van een pand of complex. Een leegstaand pand is sterk onderhevig aan verval zoals te zien bij een monumentale boerderij in het centrum van Cromvoirt.

Al met al leert de dagelijkse praktijk van de monumentencommissie en de monumentenzorg dat op een enkele uitzondering na alle behandelingen van monumentenaanvragen met een positief advies afgesloten kunnen worden.

VOORBESPREKING

Om het proces zo soepel mogelijk te laten verlopen is er de mogelijkheid om schetsplannen voor te leggen aan de GMC. In een vroeg stadium van de planvoorbereiding kan zo advies worden ingewonnen over de mogelijkheden en onmogelijkheden. In een vroege fase zijn veranderingen vaak makkelijk in de plannen te verwerken. Als een plan reeds geheel is uitgetekend of in procedure gebracht, zijn aanpassingen niet alleen lastig maar ook kostbaar vanwege de noodzakelijke aanpassingen.

De GMC denkt daarom graag in een vroeg stadium van de planvorming mee om voor begrijpelijke (woon)wensen een vanuit het oogpunt van monumentenzorg verantwoorde oplossing te vinden.

DEELNAME VANUIT DE GMC AAN DE VERBREDE WELSTANDSCOMMISSIE

De heer Hurkmans en zijn plaatsvervanger, de heer de Laat, zijn namens de GMC afgevaardigd en gemandateerd in de Verbrede welstandscommissie. Opmerkingen uit de GMC worden door de heer Hurkmans of de heer de Laat ingebracht tijdens de behandeling in de Verbrede welstandscommissie en worden daar afgehandeld. Het plan komt dan niet meer terug in de GMC waardoor de behandeltermijn wordt verkort. In elke vergadering van de GMC wordt een overzicht van de adviezen van de Verbrede welstandscommissie overlegd. Er wordt dan tevens besproken welke plannen dienen te worden behandeld in de voltallige GMC. Dit zijn veelal grootschalige plannen of plannen waarbij de impact op de monumentwaarden groot is en daardoor inzicht en inbreng vanuit meerdere disciplines binnen de monumentenzorg gewenst is.

Nadat de GMC advies heeft uitgebracht, verleent of weigert vervolgens het college de vergunning. Het advies van de GMC is hierbij vaak één van de adviezen in een breder afwegingskader.

De GMC heeft in 2019 in totaal 7 adviezen uitgebracht over (ver)bouwplannen, herbestemmingen en bestemmingsplanwijzigingen.

- 5 adviezen m.b.t. rijksmonumenten. De meeste plannen betrof een vooroverleg zodat er vrij van gedachten kon worden gewisseld, in een later stadium is positief geadviseerd.
- 2 adviezen hadden betrekking op bestemmingsplanwijzigingen (Esthetisch PvE N65 en Landschapsplan PHS)

De GMC heeft in 2020 in totaal 17 adviezen uitgebracht over (ver)bouwplannen, herbestemmingen en bestemmingsplanwijzigingen

- 12 adviezen m.b.t. rijksmonumenten. Alle plannen kregen een positief advies, sommigen onder waarden.
- 3 adviezen m.b.t. gemeentelijke monumenten. Alle plannen kregen een positief advies.
- 1 advies had betrekking op een bestemmingsplanwijziging.
- 1 advies had betrekking op de beoordeling van een cultuurhistorisch onderzoek.

Ter verduidelijking worden onderstaande plannen nader uitgelicht.

ST.-LAMBERTUSSTRAAT 33 - BOERDERIJ EN VLAAMSE SCHUUR (GEMEENTELIJK MONUMENT)

De Vlaamse schuur gelegen aan de St.-Lambertusstraat 33 in Cromvoirt vormde samen met de naastgelegen boerderij een ensemble welke de status van gemeentelijk monument heeft. Jaren waren de vervallen schuur en boerderij een doorn in het oog van de inwoners van Cromvoirt. De laatste jaren herkennen we de boerderij alleen aan het witte zeil waarmee deze is ingepakt.

In 2017/2018 kwam een verzoek bij de gemeente Vught binnen om de Vlaamse schuur één op één te verplaatsen naar een nabij gelegen locatie in Cromvoirt. Normaal gesproken zou de monumentencommissie niet snel positief adviseren op een plan waarbij een monumentaal boerderij ensemble uit elkaar gehaald wordt. In dit specifieke geval was er weinig twijfel bij de commissie vanwege de deplorabele toestand van het gehele ensemble. Door positief te adviseren op het voorstel tot verplaatsing kon de waardevolle monumentale schuur behouden blijven.

Op 9 december 2019 heeft de GMC een bezoek gebracht aan de nieuwe locatie met daarop de herbouwde Vlaamse schuur. De commissie is zeer enthousiast over de zorgvuldigheid en wijze waarop de verplaatsing is gebeurd.

Door het verplaatsen van de Vlaamse schuur bleef alleen nog de vervallen boerderij over. Dit bleek voor de nieuwe eigenaren die zich aandienden overzichtelijker om aan te pakken. Begin 2020 heeft de GMC over de restauratie en verbouw van de boerderij voor het eerst geadviseerd. Mede door het opstellen van een bouwhistorische verkenning is meer inzicht gekregen in de historische waardevolle onderdelen. Ondanks de vervallen staat van de boerderij kunnen toch veel monumentale onderdelen behouden blijven. Op 30 november 2020 is een positief advies onder voorwaarden uitgebracht waardoor de daadwerkelijke restauratiewerkzaamheden binnenkort van start kunnen gaan.

Afbeelding 3, Vlaamse schuur opnieuw opgebouwd (Bron: Zandenbouw BV)

LEEUWENSTEINLAAN 5 - RAADHUIS (RIJKSMONUMENT)

Mede op advies van de GMC is in 2019 een kleur historisch onderzoek uitgevoerd naar de witte kleur op buitenzijde van het Raadhuis. Uit dit onderzoek is de oorspronkelijke kleur uit 1937 naar voren gekomen, zoals bedoeld was door architect H.W. Valk. Deze oorspronkelijke (lichtgroene) kleur is nu weer aangebracht op de buitenzijde van het Raadhuis. Het heeft tot augustus 2020 geduurd voordat deze werkzaamheden waren afgerond vanwege het geheel verwijderen van de oude stuc laag en de droogtijd van het achterliggende metselwerk. Op 10 augustus 2020 heeft de GMC een locatiebezoek gebracht. Ze spreekt haar complimenten uit over de zorgvuldigheid waarmee deze werkzaamheden zijn uitgevoerd, dit is terug te zien in het resultaat.

ONGEVRAAGD ADVIES

Bij een aanvraag omgevingsvergunning voor een rijks- of gemeentelijk monument is een advies van de GMC wettelijk verplicht. De GMC kan echter ook op andere aspecten van de monumentenzorg en cultuurhistorie adviseren, waarop geen vraagplicht rust. De GMC kan dit ongevraagde advies op eigen initiatief geven, maar ook is het mogelijk dat de gemeente zelf een verzoek voorlegt of dat een burger daartoe het verzoek doet. Met name waar niet beschermde maar wel opmerkelijke cultuurhistorische waarden in het geding kunnen zijn is het raadzaam om ook de cultuurhistorische component mee te wegen in de besluitvorming. In de verslagjaren heeft de commissie er bij het college onder andere op aangedrongen om een cultuurhistorische verkenning uit te voeren naar De Wieken, de Willibrordus- en Lidwinaschool. Hoewel er nog geen plannen voor herbestemming van deze leegstaande panden bij de commissie bekend zijn kan dit reeds uitgevoerde onderzoek zeker als een leidraad dienen bij de herbestemmingsopgave.

EXCURSIES EN WERKBEZOeken

Voor de commissie is een goed inzicht in de locatie van wezenlijk belang, want elk bouwplan moet mede in zijn context beoordeeld kunnen worden. Bij aanvragen tot grootschalige wijzigingen of complexe ingrepen, bezoekt de gehele commissie het project. Dit is van belang voor een goede uitwisseling van gedachten met opdrachtgever en architect. De commissie heeft in 2019 onder andere een bezoek gebracht aan Zionsburg, het herbestemmingsproject Molenven en aan de nieuwe locatie van de Vlaamse schuur in Cromvoirt. In 2020 heeft de commissie een bezoek gebracht aan de restauratie en herbouw van Zionsburg en de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden van het Raadhuis.

BESLUITVORMING

De GMC is een adviesorgaan. Dat wil zeggen dat de commissie zelf niet besluit, maar adviseert aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Vught. Dit college is degene die in de meeste gevallen op vergunningaanvragen en andere zaken die monumenten en cultuurhistorische aspecten aangaan, de besluiten neemt.

SAMENSTELLING VAN DE GEMEENTELIJKE MONUMENTENCOMMISSIE

Er zijn geen mutaties in de commissie tijdens het verslagjaar 2019 en 2020 geweest. De commissie bestaat uit:

- De heer W.M. de Laat, onafhankelijk voorzitter (per 1 maart 2017 plaatsvervangend lid van de Verbrede welstandscommissie);
- De heer F.Z.M. Grips, lid (architect, tevens lid van de welstandscommissie);
- De heer L.H.M.G. Hurkmans, lid (architect, per 1 maart 2017 lid van de Verbrede welstandscommissie);
- De heer W.A.M. Kievits, lid (aandachtsgebied archeologie);
- Mevrouw C.M.A. Sanders, lid (aandachtsgebied bouwhistorie).

Door het feit dat de GMC van Vught een evenwichtige samenstelling heeft qua disciplines worden zorgvuldig en breed afgewogen adviezen uitgebracht.

De GMC is dit jaar ambtelijk ondersteund door:

- De heer G.J.J.J. Timmermans, secretaris;
- Mevrouw M. Klabbers, plaatsvervangend secretaris.

VERGADERFREQUENTIE

De GMC vergadert doorgaans 6 maal per jaar. De vergaderingen worden gehouden in het gemeentekantoor van de gemeente Vught. Daarnaast zijn er verschillende overleggen geweest, indien dat noodzakelijk of wenselijk werd geacht, op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau.

Gedurende het jaar 2019 werd vergaderd op 11 februari, 8 april, 20 mei, 17 juni, 2 september, 14 oktober en 9 december.

Gedurende het jaar 2020 werd vergaderd op 3 februari, 23 maart, 25 mei, 10 augustus, 19 oktober en 30 november.

De vergaderingen van de GMC zijn openbaar en worden aangekondigd op de gemeentelijke website evenals de agenda.

Daarnaast waren er specifieke overlegmomenten met betrekking tot herstel van park en landgoed Zionsburg, verdiept spoor (project PHS), esthetisch programma van eisen N65, ontwikkelingen verplaatsing Vlaamse Schuur Cromvoirt, EMVI aanbesteding herbestemming Molenven en visie op Landgoed Voorburg.

Bijzonder aandacht kregen onder andere verplaatsing van de Vlaamse schuur in Cromvoirt, restauratie landgoed Zionsburg, hersteladvies van het Raadhuis, gebouw St. Jozef (Zorgpark Voorburg), visie Voorburg, herbestemming Mariakerk en basisschool Het Molenven en het rijksmonument Taalstraat 53-53a.

OVERLEG COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS

Minimaal éénmaal per jaar, dit keer op 10 december 2019 en op 30 november 2020, vindt overleg plaats met het college van burgemeester en wethouders of een delegatie daarvan. Evenals in het jaar 2018 was de heer P. Pennings (wethouder) de portefeuillehouder voor de gemeentelijke monumentenzorg. Met de wethouder waren er formele en informele contacten over monumentenzorg en het erfgoedbeleid.

AANDACHTSGEBIEDEN

De GMC merkt vanuit haar adviserende rol dat de adviesaanvragen zich voornamelijk toespitsen op een aantal aandachtsgebieden. Vandaar dat ze in haar jaarverslag deze aandachtsgebieden als thema heeft genomen voor de hoofdstukindeling. Bij ieder aandachtsgebied komt eerst het wettelijke en/of het beleidskader aan de orde, daarna de doorvertaling naar het beleid van de gemeente Vught en de rol van de GMC. Als laatste worden de plannen die aan de GMC in 2019 en 2020 om advies zijn voorgelegd besproken. De aandachtsgebieden die worden uitgelicht zijn: archeologie, herbestemming, groen erfgoed – buitenplaatsen en landgoederen en grootschalige ontwikkelingen.

ARCHEOLOGIE

*Hoe we in Nederland met archeologische resten omgaan, is vastgelegd in de Erfgoedwet. Na invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg is een belangrijk deel van de verantwoordelijkheid voor het archeologische erfgoed bij de gemeente neergelegd. De gemeente heeft de verantwoordelijkheid om archeologie op een volwaardige manier te betrekken bij vergunningaanvragen en ruimtelijke besluiten. Naast de algemene inventarisatiekaarten voor archeologie van de provincie en het rijk hebben veel gemeenten al een eigen gedetailleerde archeologische inventarisatie-, waarderings- en beleidskaart opgesteld welke worden gebruikt bij de beoordeling van plannen. Wanneer de gemeente zelf niet over voldoende expertise beschikt om plannen op archeologie te beoordelen, zal zij een beroep moeten doen op externe adviseurs. Het is aan te bevelen om hierbij (al dan niet binnen een samenwerkingsverband met andere gemeente) gebruik te maken van een vaste adviseur.*⁶

Naar aanleiding van de provinciale Beleidsregel Stimulering Gemeentelijke Archeologie- c.q. Erfgoedkaarten 2009-2011 beschikt de gemeente Vught sinds 2015 over een Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart. Alhoewel deze kaart nog niet is vastgesteld door de gemeenteraad, wordt de gemeente Vught geacht conform deze kaart haar archeologisch beleid toe te passen, zij heeft namelijk een zorgplicht ten aanzien van archeologische waarden binnen de gemeentegrenzen. Omdat de gemeente Vught niet beschikt over een eigen archeoloog wordt gebruik gemaakt van de stadsarcheoloog van de gemeente 's-Hertogenbosch. Vanuit haar rol inzake archeologische monumentenzorg dan wel de verwachting daarvan, en haar betrokkenheid bij de vervaardiging van deze kaart kan de GMC ongevraagd adviseren over de toepassing van archeologisch toezicht bij uitvoerende werkzaamheden.

Parallel aan de opstelling van de archeologische waarden- en verwachtingenkaart in 2015 is ook bij de gemeente een groeiende belangstelling waarneembaar voor archeologie. In 2018 is wederom veel ruimte geboden om in herinrichtingsprojecten zoals bijvoorbeeld de riolering in het Vughtse centrum ook voldoende ruimte te bieden aan archeologische waarneming. De nieuwe riolering werd op een diepte van ca. 2.80m aangelegd waardoor een unieke inkijk in de diepere bodemlagen van Vught mogelijk werd gemaakt.

Bij de uitvoering van deze werkzaamheden aan het Leeuwensteinplein kon daardoor ruim aandacht gegeven worden aan het in kaart brengen aldaar van de muurresten van een oud complex dat heeft behoord bij een voorganger van de Villa Leeuwenstein. Ook bij de voortzetting van deze werkzaamheden in de Leeuwensteinlaan en later in de Boxtelseweg is de gelegenheid aangegrepen om aldaar aangetroffen muurresten en fragmenten van oude natuurstenen te onderzoeken.

⁶ Website: <https://cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/publications/archeologie-voor-gemeenten-vraag-en-antwoord.pdf>

Door de verkeerstechnische aanpassing van het Maurickplein, de bovengenoemde rioleringswerkzaamheden en de gedeeltelijke aanpassing van de Buxtelseweg werd archeologisch onderzoek noodzakelijk. In de daaropvolgende maanden werd 19de-eeuwse bebouwing blootgelegd, waaronder woonhuizen, stallen en een put. Bij betreding van het gebied rond het Maurickplein, was alle hoop gevestigd op de archeologische sporen van de oude Sint Pieter die hier tot in de 19de eeuw heeft gestaan. Helaas werden deze sporen niet aangetroffen, maar is wel een groot aantal graven van aanzienlijk oude datum blootgelegd, waarbij een absolute topvondst werd gedaan in de vorm van een geldbuidel met gouden en zilveren munten die uit de 12de eeuw dateerden.

Tegelijk met deze opgravingen aan het Maurickplein werd een nóg grotere opgraving gestart aan het Isabellaveld nabij de Postweg. Hier was de opgraving gericht op sporen van het voormalig hoornwerk van Fort Isabella, een extra verdedigingswerk dat in 1629 tijdens de belegering van 's-Hertogenbosch de aanval van prins Frederik Hendrik moest zien te weerstaan. Tijdens de opgravingswerkzaamheden werden inderdaad sporen van het hoornwerk aangetroffen maar ook vele vondsten die bewijs leverden voor de harde strijd die hier is geleverd. Honderden musketkogels en als unieke vondsten, de menselijke resten van vermoedelijk 3 militairen die hier in 1629 zijn gesneuveld. Dit is een zeer bijzondere vondst aangezien nog niet zo vaak, en zeker niet in deze regio slachtoffers zijn aangetroffen van de 80 Jarige oorlog.

Beide opgravingen strekten zich uit tot aan het begin van 2019. Opgemerkt dient te worden dat bij beide opgravingen vrijwilligers van de lokale werkgroep archeologie deelnamen. Op deze manier wordt het lokale erfgoed niet alleen vóór maar ook dóór de gemeenschap omarmd!

Bij de afronding van de werkzaamheden aan het Maurickplein werden de werkgroepleden ingezet om archeologische waarnemingen te doen bij de aansluiting met de (Oude) Taalstraat. De werkzaamheden werden gedocumenteerd voor de toekomst.

In mei 2018 verschenen publicaties op social media en in de krant van aangetroffen explosieven in een gracht bij Fort Isabella. Deze waren door magneetvissers boven water gehaald, en dat bewees nog eens hoe levensgevaarlijk deze hobby is. Na een noodverordening van de burgemeester werd het gebied afgezet, en werd explosieven onderzoek gestart ter ruiming van gevaarlijk materiaal. Tegelijkertijd werd een archeologisch onderzoek ingezet vanwege de bijzondere locatie die nog nooit eerder was onderzocht. Na enkele maanden onderzoek waarbij enorme hoeveelheden oorlogsmunitie werd verwijderd, kon een aanzienlijk deel onschadelijke munitie en andere vondsten gered worden, en ter beschikking gesteld worden aan een nieuwe museale collectie op Fort Isabella. Ook hier is wederom bewezen dat zorgvuldig archeologisch onderzoek en behoud van interessante vondsten bijdragen aan de historie van de plek, een daarmee aan de rijke geschiedenis van Vught.

HERBESTEMMING

Herbestemming betekent dat een bestaand pand een andere functie krijgt. Hierdoor komt het gebouw niet leeg te staan en wordt het niet gesloopt. Door verschillende maatschappelijke ontwikkelingen is er de laatste jaren sprake van een toenemende leegstand van vastgoed. Denk hierbij aan de gevolgen van de afname van de bevolkingsgroei, veranderende opvattingen over werkomstandigheden, online winkelen, ontkerkelijking en de schaalvergroting in de landbouw. Een deel van deze gebouwen heeft bovendien monumentale waarde. Vooral religieus erfgoed zoals kerken en kloosters, industrieel erfgoed en historische boerderijen heeft te maken met leegstand en dus ook met herbestemming.⁷

⁷ Website: <https://cultureelerfgoed.nl/dossiers/herbestemming>

Ook in Vught zijn veel monumentale panden waarbij een herbestemmingsvraagstuk of functieverandering aan de orde is. De GMC merkt dat in de afgelopen jaren de adviesaanvragen hierover zijn toegenomen. Vooral voor kerken, religieuze en maatschappelijke instellingen en boerderijen wordt in Vught naar passende herbestemmingen gezocht.

De GMC zet zich voortdurend in om het erfgoed in Vught niet alleen te behouden voor de toekomst maar ook wezenlijk (en vooral vroegtijdig in het proces) bij te dragen aan een functionele bestemming en nieuwe gebruiksmogelijkheden daarvan. Zij ziet er echter altijd op toe dat de karakteristieke elementen, de functionaliteit en de gebruikte materialen bij een herontwikkeling van een monument de oorspronkelijke functie van het betreffende pand "leesbaar" houden. Het beoordelingskader van de GMC zijn de monumentwaarden en of deze in een plan voldoende worden gerespecteerd. Met een actief beleid op het gebied van herbestemming laat de gemeente Vught zijn bevolking ook zien dat behoud van karakteristiek erfgoed niet alleen van groot maatschappelijk belang wordt geacht maar dat de gemeente ook meewerkt aan initiatieven die gericht zijn op het behoud ervan.

KERKENVISIE

Herbestemmingen die de komende jaren speciale aandacht vragen zijn de kerken. In Nederland zijn ongeveer 5.500 kerkgebouwen. De meeste zijn nu nog in gebruik voor de verschillende vormen van geloof die Nederland rijk is. Het zijn gebouwen van betekenis die de meeste Nederlanders koesteren; zelfs al gaat men niet meer naar de kerk. Steeds minder mensen bezoeken regelmatig een kerk. Volgens onderzoek komt zelfs meer dan 80% van de Nederlanders niet of nooit meer in de kerk. Dertig tot tachtig procent daarvan dreigt de komende tien jaar te sluiten omdat ze steeds minder gebruikt worden. De onderhouds- en gebruikskosten zijn steeds moeilijker op te brengen. Willen we een groot deel van dit religieuze erfgoed voor de toekomst behouden, dan moeten er bewuste keuzes gemaakt worden over welke kerken in religieus gebruik blijven. Het belang van deze gebouwen en hun interieurs is groot.⁸

MARIAKERK MIDDELAARES ALLER GENADEKERK (MARIAPLEIN 9 TE VUGHT)

Een kerk van nationaal belang waar een herbestemmingsvraagstuk aan de orde is, is de Mariakerk aan het Mariaplein in Vught. Deze kerk werd midden jaren '30 van de twintigste eeuw samen met het omliggende complex dat bestaat uit: de pastorie (1953), een klooster met kapel en bejaardenpension (1939), de scholen (1939-1940), de woonhuizen (1933-1934) en een kerkhof (1933-1938, ontworpen door architect A.J. Kropholler (1881-1973). De ontwerpen vallen samen met de stedenbouwkundige opzet van het Mariaplein. Het gehele plein met omliggende gebouwen is van rijkswege beschermd. Met uitzondering van de pastorie en een van de schoolgebouwen vanwege hun jongere leeftijd. Bij het herbestemmingsvraagstuk dient nadrukkelijk de samenhang van het complex te worden betrokken.

Een eerste gesprek met de GMC over herbestemming van deze kerk heeft plaatsgevonden in 2018, de nadruk is gelegd om eerst de bouwhistorische waarden in kaart te brengen. In 2019 en 2020 is verschillende malen gesproken met de GMC over een verantwoorde invulling. De gedachten gaan uit naar het realiseren van zorgappartementen. Doordat de eigenaren van de kerk de mogelijkheid hebben gekregen om de naastgelegen pastorie en sacristie aan te kopen kon het programma in de kerk zodanig worden aangepast dat veel monumentale waarden behouden konden blijven. Door een reductie van het aantal wooneenheden, mede in relatie tot een beperking van de parkeerdruk voor de omgeving, heeft het programma letterlijk meer lucht gekregen.

⁸ Zie voor brochure: <https://www.toekomstreligieuserfgoed.nl/sites/default/files/kerkenvisie.pdf>

Afbeelding 4: Mariakerk Middelares Aller Genadekerk, foto gemaakt vanuit zijde Pastorie aan de Taalstraat.

VICTORIALAAN 15 – MOLENVEN (RIJKSMONUMENT)

Het schoolgebouw aan de Victorialaan is in 1939-1940 gebouwd naar ontwerp van A.J. Kropholler en de Vughtse architecten G. en H. Koesen. Het gebouw ligt ingesloten tussen de bebouwing langs de hoek Victorialaan – Wilhelminalaan. Aan de voorzijde van het schoolgebouw ligt een schoolplein. In 1965 werd het schoolgebouw aan de westelijke zijde uitgebreid met een nieuwe vleugel voor twee klaslokalen en een personeelskamer. In 1972 en 1983 onderging het schoolgebouw verder uitbreidingen.

Door het BBA is in het kader van de herontwikkelingsstudie door BOEi een korte bouwhistorische verkenning uitgevoerd. Door Baac is in 2019 een uitgebreidere bouwhistorische inventarisatie met waardestelling uitgevoerd. Verder is er een bomeninventarisatie uitgevoerd. Plan betreft het realiseren van acht woningen in het bestaande schoolgebouw en twee nieuw te bouwen woningen er tegenover. In het stedenbouwkundige plan is ook de ontwikkeling van twee particuliere woningen achter de Molenvenseweg opgenomen. Tussen deze twee woningen staat een baarhuisje dat is aangewezen als rijksmonument en onderdeel uitmaakte van de er tegenover gelegen begraafplaats. Tussen de twee nieuwbouwwoningen en het rijksmonumentale schoolgebouw is een parkeerplaats met 16 parkeerplaatsen voorzien. In het parkeren voor de nieuw te bouwen woningen is voorzien op eigen terrein. Tevens is onderzocht of de historische wandelroute die over de begraafplaats loopt kan worden uitgebreid.

Met de GMC is verschillende keren van gedachten gewisseld over de invulling van de herbestemming van deze voormalige school. Op 17 juni 2019 heeft de GMC een locatiebezoek gebracht. Op 2 juni 2020 heeft de GMC haar advies gegeven in het kader van de EMVI aanbesteding. Laatste advies dat door de GMC is gegeven is van 30 november 2020. Op hoofdlijnen is positief geadviseerd maar op sommige onderdelen is een nadere uitwerking ter advisering gevraagd.

GROEN ERFGOED – BUITENPLAATSEN EN LANDGOEDEREN

*Groen erfgoed is de verzamelnaam voor historische groenstructuren zoals tuinen, parken, verdedigingswerken, begraafplaatsen, buitenplaatsen en landgoederen. Groen erfgoed is in het verleden door mensen bedacht of aangelegd. Dit erfgoed wordt bewaard of in stand gehouden ten behoeve van volgende generaties. Het zijn visuele getuigen van de steeds veranderende relatie tussen mens en natuur. Een deel van het groene erfgoed is beschermd als rijksmonument.*⁹

Vught heeft relatief gezien veel landgoederen en buitenplaatsen. Vanwege de toenemende vraag naar woningbouw enerzijds en de last van het beheer en onderhoud van een landgoed anderzijds staan dit groene erfgoed vaak onder druk. Voor een zorgvuldige afweging van de verschillende belangen is een tuinhistorisch onderzoek van groot belang. Tuinhistorisch onderzoek biedt hulpmiddelen om specifieke historische tuinen en terreinen beter te leren kennen. De verworven kennis en inzichten verrijken het beeld van degene die puur van de tuin wil genieten en helpen degenen die de historische tuin beheren of plannen voor verandering van de tuin voorbereiden.¹⁰

TAALSTRAAT 151 – ZIONSBURG VUGHT

Het huidige landhuis Zionsburg is een omstreeks 1882 opgetrokken monumentaal onderkelderd landhuis. Het huis werd ontworpen door architect J.J. van Nieukerken, in samenwerking met de beeldhouwers J.T. Stracké en C. Stracké. De brand in 2003 verwoestte de kap en het inwendige houtwerk van het huis. Het landgoed bestaat naast het landhuis uit een historische parkaanleg, koetshuis, broeikas, brug, tuinbeelden, bank en hekwerk. Sinds 2007 is het beschermd als het complex historische buitenplaats Zionsburg. Alle hiervoor genoemde onderdelen vallen onder de rijksbescherming.

In de zuidwesthoek van het landgoed, parallel aan de Heikantstraat, vanaf de Helvoirtseweg tot de Olmenlaan, ligt een dijkje. Dit dijkje is een eeuwenoud relict dat dateert van voor de parkaanleg. Het is een restant van de oude verbinding tussen Vught en Helvoirt en onderdeel van de ringdijk om Vught. Dit dijkje is opgenomen in de parkaanleg van Zionsburg in de 19de eeuw. Tevens bestaat het vermoeden dat dit dijklichaam onderdeel uitmaakten van het kampement van prins Frederik Hendrik bij diens belegering van 's-Hertogenbosch in 1629.

Ewald Marggraff (1923-2003) is vanaf 1954 eigenaar van het landgoed. Onder zijn eigenaarschap is het onderhoud van het landgoed sterk achteruit gegaan. Hij ligt begraven op het landgoed.

De Marggraff Stichting (eigenaar van het landgoed) heeft zich ten doel gesteld de allure van Zionsburg te herstellen. De tuin- en parkaanleg maken hier onderdeel van uit. Het koetshuis is al in 2018 hersteld. Met de GMC is diverse keren over de restauratiewerkzaamheden gesproken en verschillende adviezen zijn door de GMC uitgebracht. Op 16 februari 2019 is door middel van een officiële opening de restauratie van het landhuis van start gegaan. Momenteel is restauratie van het landhuis,

⁹ Website: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/groen-erfgoed>

¹⁰ Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek: voor waardestellingen van groen erfgoed, Amersfoort, RCE, 2012

parkaanleg, hekwerk en brug nog in volle gang. Op 16 juni 2020 heeft de GMC een locatiebezoek gebracht om de verschillende restauratiewerkzaamheden te bekijken.

ZORGPARK VOORBURG

De wens van zorginstelling Stichting Reinier van Arkel is om het terrein Voorburg te herontwikkelen. Het terrein, dat 82 ha beslaat, is gelegen nagenoeg tegen de dorpskern Vught. De locatie, omvang en de geschiedenis van Voorburg is onlosmakelijk met Vught verbonden. Het terrein is aangewezen als rijksmonumentaal complex. Voor het opstellen van een ontwikkelvisie is een cultuurhistorische analyse met waardenstelling uitgevoerd. Tot heden heeft de GMC alleen advies uitgebracht t.a.v. de opgestelde cultuurhistorische analyse. Belangrijk is dat de cultuurhistorisch waardevolle onderdelen één van de uitgangspunten zijn bij het opstellen van de visie voor Voorburg.

GROOTSCHALIGE ONTWIKKELINGEN

Bij grootschalige ontwikkelingen wordt van de overheden in Nederland verwacht dat zij vorm geven aan een 'goede ruimtelijke ordening'. In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is vastgelegd dat de ruimtelijke ordening een samenhangende afweging van alle belangen behelst. Tot die belangen wordt ook het cultureel erfgoed gerekend. In het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is daarom de verplichting vastgelegd om in de ruimtelijke ordening 'rekening te houden met aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten'. Vanaf 1 januari 2012 zijn gemeenten op basis van het Bro, verplicht cultuurhistorische waarden mee te laten wegen in de totstandkoming van een bestemmingsplan. Om aan deze verplichting te voldoen is cultuurhistorisch onderzoek noodzakelijk. ¹¹

In Vught staan veel grootschalige ontwikkelingen op de agenda. Denk bijvoorbeeld aan de aanleg van het verdiept spoor, de verbeteringen aan de N65 en de ontwikkelingen op de Isabellakazerne. Bij al deze ontwikkelingen is cultuurhistorie in meer of mindere mate een afwegingskader bij de besluitvorming en is de GMC als adviseur betrokken.

VERDIEPT SPOOR (PHS)

Met enige regelmaat wordt de GMC, via het team van Rijksinfra, door de medewerkers van ProRail bijgepraat over de ontwikkelingen en voortgang van het project. Gedurende het vervolgproces komen nieuwe inzichten, wensen en (on-)mogelijkheden ter sprake. Op advies van de GMC is een cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek is voor de GMC een belangrijk uitgangspunt voor de advisering.

Daarnaast neemt de heer Kievits als vertegenwoordiger van de GMC deel aan bijeenkomsten die georganiseerd worden door 'Samen voor Vught' en 'Platform Vught Structureel', in samenwerking met de gemeente over de meerwaarde voor Vught van de ingrepen in infrastructuur (verdiept spoor en aanpassing N65). Hierin brengt de GMC zijn expertise in met betrekking tot de cultuurhistorische waarden die mogelijk in het gedrang kunnen komen en waarvoor verhoogde aandacht nodig is. Onderdelen die op deze manier speciaal aan de orde gekomen zijn: de historische kelder onder het te verplaatsen station, de structuren van de doorgaande wegen in het centrum en de spoorzone en het Versterplein. Hierbij zijn ook de historische verhalen die aan deze plekken verbonden kunnen worden van groot belang. Inpassing van het aspect cultuurhistorie is met verschillende stakeholders binnen de gemeente Vught besproken op 19 september 2019.

Het landschapsplan dat is opgesteld, specifiek voor de omgeving van het station, in combinatie met het ruimtelijk functioneel ontwerp (RFO) is besproken met de GMC op 8 april en 14 oktober 2019. In het advies dat de GMC heeft uitgebracht wordt met name aandacht gevraagd voor het Versterplein in combinatie met het stationsgebouw en het historisch groen langs de gehele Stationstraat.

Belangrijke ambitie in de inpassingvisie is: Eén Vught. De commissie onderschrijft deze ambitie en geeft aan dat dit ook in visuele en fysieke zin tot uitdrukking dient te komen in de planvorming. In algemene zin geeft de monumentencommissie aan dat er zo min mogelijke visuele en fysieke barrièrewerking dient te zijn. In de planvorming dient hier meer aandacht voor te zijn.

¹¹ *Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening. Aanwijzingen en aanbevelingen.* Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, 2013.

VERBETERDE N65

Vught is een kruispunt van infrastructuur. De A2, N65 en twee drukke spoorlijnen komen in Vught samen. De veiligheid, leefbaarheid en bereikbaarheid staan onder grote druk. Inwoners, zorgcentra, scholen en bedrijven hebben te maken met overlast en risico's. In de toekomst wordt het nog veel drukker op de weg en spoorweg. Bij het verbeteren van de N65 gaat in Vught om¹²:

- Een gelijkvloers geoptimaliseerd kruispunt Boslaan/Vijverbosweg (dit kruispunt heeft vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid geen oversteek voor langzaam verkeer). Eind 2018 is besloten de N65 hier ook verdiept aan te leggen t.b.v. een ongelijkvloerse kruising Boslaan/Vijverbosweg, waardoor toch een fietsoversteek gerealiseerd kan worden;
- Een verdiepte N65 ten behoeve van een ongelijkvloerse kruising Martinilaan/De Bréautélaan;
- Een verdiepte N65 ten behoeve van een ongelijkvloerse kruising Helvoirtseweg/Kennedylaan met halve aansluiting op maaiveld vanuit en richting Tilburg;
- Het open houden en verkeersveilig aanpassen van de oprit Olmenlaan en afrit Rembrandtlaan;
- Het afsluiten van de oprit bij de Rembrandtlaan;
- Een verkeersregelinstantie bij de Groenewouddreef inclusief aanliggende parallelweg.

Op 2 september 2019 is het esthetisch Programma van Eisen besproken samen met de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) van de gemeente Haaren en de Welstandscommissie Vught. Hoewel er concreet bij deze maatregelen geen beschermde monumenten in het geding zijn is cultuurhistorie in algemene zin wel aan de orde. De GMC heeft in haar advies aandacht gevraagd voor archeologie, historisch groen en landschappelijke inpassing van de plannen.

ISABELLAKAZERNE

In mei 2017 is het bestemmingsplan goedgekeurd waarbij de bestemming van de Isabellakazerne naar gemengde doeleinden onherroepelijk is geworden. Sedertdien is de nieuwe eigenaar, de Isabella Groep, voortvarend aan de slag gegaan met de resterende onderzoeken van het terrein, maar zijn ook de eerste stappen met betrekking tot de herontwikkeling van het terrein gezet. Ondanks de aanwezigheid van enkele objecten met een rijksmonumentale status heeft het overgrote deel van het complex geen enkele monumentale bescherming. De GMC heeft altijd aangegeven dat alle aanwezige elementen, gebouwen, structuren, landschapselementen etc. in samenhang dienen te worden bekeken en beoordeeld. De verwachting is dat de eigenaar een verzoek tot sloop zal doen van enkele van de gebouwen maar het oorspronkelijk grondplan van de kazerne uit 1917 zal behouden blijven. De monumentencommissie hoopt waar mogelijk om in gesprek te blijven met de nieuwe eigenaren, gezien de cultuurhistorische waarde van het complex en zijn historische relatie met de vestingwerken van de stad 's-Hertogenbosch en Vught.

Op 30 november 2020 is een schetsontwerp van het poortgebouw ter advisering aan de GMC voorgelegd. Plan is om het poortgebouw in een hedendaags beeld van de omwalling te plaatsen. Twee bergingen aan weerszijde van het gebouw worden geïntegreerd in de wal. De aardenwal is betreedbaar en beleefbaar voor bewoners, werkende mensen op Fort Isabella en voor recreanten. Het poortgebouw en het balkon zijn via een trappenpartij bereikbaar. Het balkon biedt uitzicht over het park van het fort maar kan eveneens als podium fungeren. De GMC is van mening dat vanwege het bijzondere historische karakter van dit complex, en het als hoog archeologisch waardevol gewaardeerde terrein alle ingrepen met de uiterste zorgvuldigheid moeten worden ondernomen. Op hoofdlijnen is een positief advies uitgebracht maar wel zijn er aandachtspunten zoals het voorafgaand

¹² Website: <https://www.rijksinfravught.nl/de+weg+n65/default.aspx>

aan de werkzaamheden uitvoeren van een archeologisch- en bouwhistorisch onderzoek. Ook is er nog nadere informatie gevraagd t.a.v. bouwkundige ingrepen.

PUBLIEKSBEREIK – EVENEMENTEN

Open Monumentendag is één van de grootste Nederlandse culturele evenementen. In het hele land zetten tienduizenden vrijwilligers zich actief in voor het behoud van hun monumenten door het open te stellen voor publiek. En ook in vijftig landen in Europa viert men in september het culturele erfgoed.

Sedert enkele jaren vindt de organisatie van Open Monumentendag Vught plaats in nauwe samenwerking met de gemeente 's-Hertogenbosch en de omringende gemeenten. Ook zijn verschillende leden van de GMC actief betrokken als vrijwilliger tijdens de Open Monumentendag.

OPEN MONUMENTENDAG VUGHT 2019

Op zondag 15 september 2019 vond de Open Monumentendag ook in Vught plaats. Het landelijk thema van 2019 luidde: Plekken van Plezier. De invulling van deze dag werd zoals altijd, in goede samenwerking met de gemeenten Sint Michielsgestel, 's-Hertogenbosch en Vught georganiseerd.

In de gemeente Vught waren 13 monumentale locaties voor het publiek open gesteld. Naast de meest voor de hand liggende locaties zoals Kasteel Maurick, Landgoed Huize bergen, Raadhuis “Leeuwenstein”, De Petrus, Nationaal Monument Kamp Vught en Barak 1B en de Sint Lambertus Kerk en Toren waren er ook bijzondere niet zo voor de hand liggende monumenten die hun deuren openstelden zoals bijvoorbeeld zorgpark Voorburg en Oud-Sparrendaal.

De open monumentendag 2019 in Vught was met circa 2000 bezoekers een groot succes. Opvallend, maar niet onverwacht, was de zeer grote belangstelling voor het Raadhuis dat in de steigers stond.

OPEN MONUMENTENDAG VUGHT 2020

Het landelijke thema van 2020 luidde: Leermomenten. In verband met de maatregelen rondom Corona zijn er dit jaar geen panden open gesteld. Maar er was een alternatief: via de virtuele weg waren drie panden in de gemeente te bezoeken namelijk Huize Bergen, Raadhuis en kasteel Maurick.

De Virtual Reality-tour is ruim 8000 keer bekeken.

OVERDRACHT

Dit is het laatste jaarverslag van de monumentencommissie in deze samenstelling. De huidige commissie wil met dit jaarverslag ook aandacht vragen voor zaken die de afgelopen jaren op de agenda hebben gestaan maar waar om uiteenlopende redenen nog geen gehoor aan is gegeven.

INFORMATIEBROCHURE

De GMC heeft de afgelopen jaren gemerkt dat het voor eigenaren van monumenten en aspirant kopers van een monument vaak onduidelijk is wat dat betekent om een monument te bezitten. Welke soorten monumenten zijn er, wat is een bouwhistorische verkenning en wat mag ik veranderen aan een monument. De GMC heeft daarom geadviseerd om een informatiebrochure voor (potentiele)eigenaren op te stellen. Deze informatie zou ook op de website van de gemeente Vught te raadplegen moeten zijn.

VASTSTELLEN ARCHEOLOGISCHE- EN CULTUURHISTORISCHE WAARDENKAART

In 2015 is door de Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant een archeologische- en cultuurhistorische waardenkaart opgesteld. Geadviseerd wordt om deze kaarten vast te stellen en de te implementeren in de vigerende bestemmingsplannen. Inmiddels heeft de gemeente in 2020 een actualisatie hiervan in gang gezet die momenteel wordt uitgevoerd door BAAC. De GMC acht het van groot belang dat de gemeente Vught de herziene archeologische kaart zo snel mogelijk vaststelt wanneer deze is geaccordeerd.

AANWIJZING GEMEENTELIJKE MONUMENTEN

Op grond van de Monumentenverordening Vught 2010 kunnen panden of objecten worden aangewezen als gemeentelijk monument en geplaatst op de gemeentelijke monumentenlijst. Een aantal jaar geleden is door de GMC een GROS-lijst opgesteld van waardevolle panden en objecten die mogelijk voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst in aanmerking zouden kunnen komen. Voor ieder pand of object dat wordt aangewezen als gemeentelijk monument wordt eerst een redengevende beschrijving gemaakt. Hierin wordt aangegeven wat belangrijk of bijzonder is aan het pand of object. Op verzoek van de GMC heeft de gemeente Vught opdracht verstrekt aan BAAC bv uit 's-Hertogenbosch om bouwhistorische verkenningen uit te voeren voor de volgende objecten:

1. Bergenshuizensestraat 5 (boerderij 1932 - Door de GMC is in het kader van de aanwijzing tot gemeentelijk monument aandacht gevraagd voor het omliggende agrarische gebied en restanten van een oude pad gelegen tussen de boerderij en het erachter gelegen akker);
2. Parkaanleg Landgoed Huize Bergen;
3. Loyolapark;
4. Martinilaan 4 (1935);
5. bij Groensteeg nr. 1, bakhuisje (circa 1832) – reeds gesloopt in verband met verval;
6. Stenen bank Leeuwensteinplein;
7. Sluisje bij Leeuwensteinplein;
8. Willem de Rijkelaan (voormalige brandweerpost 1938).

Op basis van de uitgevoerde bouwhistorische verkenningen adviseerde BAAC om alle objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument. De GMC heeft het college van burgemeester en wethouders geadviseerd om alle onderzochte objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument. Voor de genoemde objecten onder punt 1 t/m 3 zijn al flinke stappen gezet het aanwijzen tot gemeentelijk monument van bovengenoemde panden en objecten tot gemeentelijk monument is nog niet gebeurd.

WEDEROPBOUW ARCHITECTUUR

In Vught is veel wederopbouwarchitectuur. De laatste jaren zijn hier al verschillende kenmerkende panden of wijken van verdwenen denk bijvoorbeeld aan het Postkantoor of de voormalige Huishoudschool van de bekende Vughtse architect Edmond Nijsten aan de Irenelaan. De GMC adviseert om de wederopbouw architectuur van de gemeente Vught in kaart te brengen en te waarderen en bij planologische ontwikkelingen deze cultuurhistorisch waardevolle gebouwen op een zorgvuldige wijze in te passen.

DE WIEKEN

In Vught-Zuid is sprake van een aantal ruimtelijke ontwikkelingen. De ingebruikname van de nieuwe fusieschool *De Avonturier* riep vragen op over de toekomst van de Willibrordusschool en de Lidwinaschool (samen De Wieken). Op advies van de GMC heeft de gemeente Vught opdracht gegeven voor het opstellen van een cultuurhistorische analyse met waardestelling. Grote delen van twee scholen zijn cultuurhistorische hoog gewaardeerd. De commissie pleit voor behoud ervan en adviseert om te zoeken naar een passende functie die recht doet aan de cultuurhistorische waarden.

IJZEREN MAN

De IJzeren Man is een recreatieplas in de Vughtse Heide. De naam is afkomstig van de stoombaggermolen die de plas groef in de negentiende eeuw. In 1937 werd het natuurbad opnieuw ingericht. Er waren gescheiden baden voor dames en heren maar er was ook een gemengd bad. De IJzeren Man is nog steeds een begrip in Vught en omstreken en een geliefde plek om te vertoeven van jong en oud.

Enkele jaren geleden wisselde strandbad de IJzeren Man van eigenaar. Aanvankelijk bestond het plan om de bestaande gebouwen voor een groot deel te slopen. In overleg met de welstandscommissie is men tot een gewijzigd inzicht gekomen waarbij alle gebouwen behouden zijn gebleven. De GMC is erg positief over deze ingeslagen weg waarbij behoud van cultuurhistorisch erfgoed voorop staat en adviseert om deze ingeslagen weg te blijven volgen.

TUINHISTORISCH ONDERZOEK UITVOEREN NAAR DE ACHTERTUIN VAN DE FABRIKANTENWONING - TAAISTRAAT 53, VUGHT¹³

Taalstraat 53 is een rijksmonument en was het woonhuis van fabrikant Henri Bogaerts. Het woonhuis maakte deel uit van het fabriekscomplex van drukkerij Bogaerts, dat was gesitueerd op een omvangrijk terrein tussen de Taalstraat en de Molenvensseweg. Dit fabriekscomplex werd aan het begin van de jaren '30 gesloopt en vervangen door de bebouwing van het parochiecentrum rondom de kerk Maria Middelaars. De prachtige achtertuin met waterpartij komt in de redengevende beschrijving van het

¹³ Zie voor aanvullende informatie de notitie van commissielid B. Hurkmans, d.d. 28 juni 2020

Rijk niet voor. De verwachting is dat deze grotendeels oorspronkelijk zou kunnen zijn. Nader tuinhistorisch onderzoek zal hier uitsluitsel over moeten geven. Als blijkt uit nader tuinhistorisch onderzoek dat de tuin erg waardevol is kan deze wellicht worden toegevoegd aan de rijksmonumentenbeschrijving of kan deze als gemeentelijk monument worden aangewezen.

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK UITVOEREN NAAR DE TUINMUUR AAN HET MARIAPLEIN EN LANGS HET PAD RICHTING DE BEGRAAFPLAATS¹⁴

Aan de kant van het Mariaplein en het klooster is deze muur bijna compleet begroeid met klimplanten en daardoor niet goed zichtbaar. Aan het Mariaplein vormt deze muur de beëindiging van het plein en tegelijkertijd de afscheiding van de prachtige tuin bij de fabrikantenwoning (Taalstraat 53). Aan de overkant van de straat gaat deze muur verder en begeleidt hij het toegangspad naar de monumentale begraafplaats op het achterterrein. Wat deze tuinmuur en de prachtige tuin achter het pand Taalstraat 53 zo bijzonder maken is dat zij teruggaan naar het eerste begin van het fabriekscomplex van de firma Bogaerts. Daarmee maken deze twee elementen een belangrijk onderdeel uit van de cultuurhistorie van deze plek in combinatie met de al bestaande rijksbeschermd panden van het Kropholler complex. Deze elementen zijn nauw verweven met het totale ensemble van deze bebouwing. Als blijkt uit nader bouwhistorisch onderzoek dat de muur erg waardevol is dan kan deze als gemeentelijk monument worden aangewezen.

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK UITVOEREN NAAR DE VOORMALIGE SCHOENFABRIEK VAN HAREN IN VUGHT¹⁵

De schoenfabrikant Ivo van Haren had fabrieken in Waalwijk en 's-Hertogenbosch. Zelf woonde hij op landgoed Craijenstein in Vught. Hij vond dat er in zijn woonplaats ook een schoenen en kousenfabriek moest komen. Met veel moeite werd een bouwterrein gevonden (Vught had immers nog geen industrieterrein) aan de Stationsstraat, op grond van de gemeente en het kerkbestuur. De gemeente had daar echter juist een nieuw noodslachtgebouw neergezet en stelde als voorwaarde dat de koper, ten behoeve van de gemeente, de bouw van een noodslachthuis en een trafostation in de nieuwbouw zou opnemen. In september 1956 werd de fabriek, ontworpen door architect Beunis uit Veghel, geopend. Er werkten aanvankelijk veertig meisjes, voor vrij korte duur. Spoedig daarna werd bij een reorganisatie van Van Haren NV de Vughtse fabriek gesloten. Het pand is nadien onder meer gebruikt als opslag, als verkoopruimte voor IJzerwaren Van den Heuvel en als supermarkt. Momenteel is er een AH gevestigd in het pand aan de Stationsstraat 31 in Vught. Als blijkt uit nader bouwhistorisch onderzoek dat de het pand erg waardevol is dan kan deze als gemeentelijk monument worden aangewezen.

¹⁴ Zie voor aanvullende informatie de notitie van commissielid B. Hurkmans, d.d. 28 juni 2020

¹⁵ Zie voor aanvullende informatie de notitie van commissielid B. Hurkmans, d.d. 24 november 2020

TER AFSLUITING

Met dit jaarverslag geeft de GMC inzicht in haar werkzaamheden. In toenemende mate ervaart de GMC dat initiatiefnemers met nieuwe plannen voor monumentale panden, het erg op prijs stellen indien de GMC vanaf het begin in de ontwerpfase wordt betrokken. Zowel tijdens de schetsfase als bij het uitwerken van een definitief ontwerp biedt afstemming met de GMC meer houvast en richting die veelal tot uitdrukking komt in goede plannen waarbij de monumentwaarden op een verantwoorde wijze zijn ingepast. Deze vroege betrokkenheid van cultuurhistorie in veranderingstrajecten vormt één van de ambities die met de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo) sedert 2009 wordt beoogd.

De GMC ziet dat in de afgelopen jaren in toenemende mate een bouwhistorisch-, tuinhistorisch- of cultuurhistorisch onderzoek de basis is voor planontwikkeling. De GMC juicht dit toe omdat kennis over monumentale objecten, structuren en elementen bijdraagt aan het behoud ervan.

Ook ziet de GMC de afgelopen jaren een positieve ontwikkeling in de vroegtijdige betrokkenheid van het taakveld archeologie bij ruimtelijke plannen. Hierdoor is archeologisch onderzoek nauwelijks een belemmering in de voortgang van een project en geeft het een plek juist meer betekenis.

De GMC dankt het bestuur van de gemeente Vught, het secretariaat en de ambtelijke ondersteuning voor hun gedreven inzet gedurende het verslagjaar 2019 en 2020. Verder wenst de GMC de nieuwe commissie veel succes toe met haar werkzaamheden en adviestaken in het belang van het erfgoed in de gemeente Vught.

COLOFON

De gemeente Vught en de GMC hebben met zorgvuldigheid de beelden en foto's in deze publicatie geselecteerd. Het kan voorkomen dat niet alle rechthebbenden van de gebruikte beelden zijn achterhaald. Belanghebbenden worden verzocht contact op te nemen met de gemeente Vught.